

ש מעתא עמיקתא

גליון רל"ח / פר' חיי שרה / היתשעיו קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם יש חובה להתקשר לנהג גוי בשבת, כשיש ספק אם יענה

א. הצלת נפשות בשבת ע"י ישראל. ב. היכן יש להעדיף לעשות ע"י גוי. ג. עד כמה חייב לטרוח אחר גוי. ד. עשיית מלאכה ע"מ להשיג עכו"ם. ה' עשיית מלאכה שאין בה צורך לטיפול החולה, ע"מ למעט ריבוי מלאכות. ו. כשאינו בודאי שהעכו"ם יענה. ז. כשצורך לעבור איסור דא"ר.

א. הצלת נפשות בשבת ע"י ישראל

שנינו **ביומא** (ט"ז): הצלת נפשות דוחה שבת, ומחללין ע"י ישראל, אפילו כשאפשר לעשות כן ע"י קטנים נכרים או נשים. ופרש **הרא"ש** (ט"ז): דטעמא דלא עושים ע"י קטנים אפי' אם ישנן שם, דחיי' זימנין דליתנהו ואתי לאהדורי בתרייהו. ולא ע"י עכו"ם או נשים כי יעלה בדעת הרואים שלא ניתן שבת לידחות אפי' מפני פק"י ומפני כך נמנעים מלעשות מלאכה זו ומוסרין אותה לכותי או לאשה לעשותה, ומתוך כך יבואו להתעצל במלאכה ואתי לידי סכנה, ע"כ. **והתוס'** (ד"ה אלא) פירשו דאפי' היכא דאפשר בגוי מצוה בישראל שמא יתעצל הגוי ולא יעשה ויבא ליד סכנה. **והרמב"ם** (שבת פ"ב ה"ג) כתב הטעם כדי שלא תהא שבת קלה בניניהם. וכחאי סוגיא פסק **השו"ע** (ט"ז שכח ט"ז י"ב). ועי' **במ"ב** (ט"ק לג) שהביא טעמו של הרא"ש לענין עשייה ע"י ישראל דוקא.

אלא דעי' **בשלטי גבורים** (שבת מ. אות א' ויומא ד: אות ב') שאם קטן או עכו"ם נמצאים שם עושים על ידם. וכן פסק **הרמ"א** (שם) דאם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל, עושין ע"י א"י, ע"כ.

אולם **הטי"ז** (ט"ק ה') דחה דברי הרמ"א משום שהישראל יזרו בדבר יותר, ולכן אם יש אפי' ספק הצלה ויש סכנה בבירור כל הזרז הרי זה משובח. וכן פסקו **הערוה"ש** (אות ז'), **המ"ב** (ט"ק לז') ו**האג"מ** (ארוח ח"ה ט"ז כה). ומשמע מדבריהם דאפילו בכח"ג שאפשר להמתין ואין סכנה באותה שהיה מועטת מ"מ עושים ע"י ישראל, וכ"כ **המנח"ש** (תני ט"ז לה ד"ה ומ"ש כח"ד). **(והשבט הלו** (ח"ח ט"ז ע"ד) כתב דהעיקר כהט"ז, ומ"מ נוהגים כהרמ"א במקום שאין חשש איחור. ועי' **בצני"א** (ח"ח ט"ז טו קו"ו משיבת נפש פ"ב אות יד) דהרמ"א מיייר רק על חילול שאינו נוגע לטיפול הרפואי של החולה, אבל בנוגע לטיפול הרפואי גם הרמ"א מודה דיש לעשות דוקא ע"י רופא יהודי, עיי"ש טעמו).

ב. היכן יש להעדיף לעשות ע"י גוי

אלא דבכמה מקומות נקטינן דיש לעשות ע"י נכרי (כשאין חשש סכנה בזה), יעויין **בפמ"ג** (א"א ט"ק ב') שמבואר דלענין יולדת אפילו לדעת השו"ע הנ"ל אם יש עכו"ם יש לעשות על ידו אם אין הזמן בהול (והארכנו בזה בס"ד בגליון רל"ח). וכן מצינו לענין דברים שאינם נוגעים באופן ישיר לטיפול החולה, כגון כיבוי נר כדי שהחולה יוכל לישון, כתיבת דו"ח וכדו', דבמקום האפשר יש לעשות ע"י עכו"ם (או שינוי לכו"ע. כמבואר **במ"ב** (ט"ז שכח ט"ק ט"ב) ו**בערוה"ש** (שם אות כח). וכן דעת **הגר"ש"א זצ"ל** (נשמה ח"א ט"ז שכח ט"ק ב') ו**האו"ר לציון** (פ"ד הגה ב' ד"ה ונדאה). ועי' **בא"א מבוטשאטש** (ט"ז תני על ט"ז י"ב) דמודה הטי"ז במקום **ספק פק"י** דאם אפשר יש לעשות ע"י עכו"ם. וכן הוכיח **השבט הלו** (שם ד"ה ומ"ס ח"ח ט"ז כה אות ז') וכתב דהחשש שחושש הטי"ז דשמא יאמרו דאסור לחלל ע"י ישראלים ונמצאת מכשילן לעתיד לבא לא שייך בכח"ג, כיון שבמקום דאיכא סכנה ברורה אחר יוצאים גם ישראלים להציל.

ג. עד כמה חייב לטרוח אחרי גוי (הליכה למרפאה רחוקה שיש שם רופא גוי וכדו')

מעתה יש לדון במקום שיש לעשות ע"י עכו"ם (ע"י לעיל), האם במקום שאינו לפנינו חייבים לחזור אחריו (כשאין חשש סכנה). ולפשוט ספק זה ראשית כל יש לדון האם החובה לעשות ע"י עכו"ם היא חובה מה"ית או מדרבנן, דאם נימא דהיא מה"ית עליו לטרוח ע"מ שלא לעבור על האיסור, משא"כ אם היא רק מדרבנן אפשר דלא חייבוהו אלא כשבידו לעשות כן ללא טרחה.

והנה מצינו **בביאור הלכה** (ט"ז רע"ג על ט"ז א' ד"ה מותר) שכתב דהיכן שיש חולה שיש בו סכנה הצריך להיות במקום חשוך, אם אפשר להוציאו מהמקום אשר הוא נמצא ללא צורך בעשיית מלאכה, אין לכבות הנר בשבילו, ואם כיבה לדעת הסוברים דבמלאכה שא"צ לנפא איכא חיוב, בכח"ג חייב חטאת. ועיי"ש דלא חילק בין למי"ד שבת הותרה או דחיה אצל חולה. ועיי"כ היינו טעמא דכל זמן שהוא יכול לעשות בהיתר לא הותרה שבת כלל. וכן נקט **האג"מ** (ח"ח ח"ב ט"ז ע"ד ט"ז אותיות ג' ד:). ולפי"ז י"ל דבמקום שחייבו לעשות ע"י גוי אם לא עשה כן עובר על איסור תורה. וכן פסק להדיא **הגר"ז** (ט"ז שכח אות ג') בדעת הרמ"א הנ"ל. **(ועי' בתשובות והנהגות** (ח"ב ט"ז רפח ד"ה אמנם) שכת' בפשיטות דאין בזה איסור תורה. וצ"ע על דבריו מהפוסקים הנ"ל).

אולם **השפת אמת** (שבת ג' ד"ה ב') כת' שבכח"ג פטור דמי"מ הציל בזה את החולה, ותו דהוי עכ"פ טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור. ו**בשוואל ומשיב** (תני ח"ג רס"ז ד') כת' דודאי אף דפק"י דחיה הוא ויש לחידד איסור קל שיכול להיות, אפי"ה כל שעבר ועשה איסור תורה פטור. וכן נקט **במהרש"א** (ח"ב ט"ז י"ד). **(ועי' בשואל ומשיב** מ"י ח"ב ומ"ר ב' ח"א סי' מ"א). וכן מצאתי **בחזו"א** (ט"ז נ"ט ט"ק ב') שכתב דאף לדעת הרמ"א דלכתחלה עושין ע"י נכרי, קמ"י אין איסור **בדבר אם ישראל עושה**. משמע מדבריו דאף לפי הרמ"א ליכא איסור אם לא עשה ע"י גוי ואין בזה אלא מצוה לעשות על ידו. וכן דעת **הקריית ספר** (מא"א פ"ד ביאת המקדש פ"ג).

ואף לשיטת הביאור הלכה דס"ל דחייב חטאת, יש לחלק דשאני התם שההיתר מזומן לפנינו, משא"כ במקום שיש טרחה לחזור אחר ההיתר, די"ל דאף לשיטתו אינו חייב לעשות כן. וכן הוא **בקובץ שעורים** (כתובות אות א') ו**בחזון יחזקאל** (פ"ד תוס' ה באורים ד"ה היו לפניו).

אולם **ביד המלך** (שבה"ע פ"ב ח"ס ד"ה והנ"ל בזה) כתב דהא דהקל הקל תחילה ע"כ מיייר דהאיסור החמור והקל שניהם מוכנים לפנינו, דאל"כ הלא אסור להשהות אכילת החולה אף רגע א'. משמע דלולי דאיכא משום שהוי צריך לחפש אחר הקל. אלא דמ"ל דגם מודה במקום שבמקום שכתב בטרחה א"צ לעשות כן.

ולמעשה **בביאור במ"ב** (ט"ז תוס' ט"ק ב') לענין איסור אכילת חמץ, דהיכן דלא אפשר לעשות בקל בהיתר מותר לקחת האיסור. ואע"פ שבס"י תני"ד (ט"ק ג') כתב לחזור אחר ההיתר ע"י חליטה שאני התם דדהיתר נמצא לפנינו. **(ועי' באלף לך שלמה** (ט"ז רצז). אולם מהמ"ב שם משמע לא כדבריו. ועי' עוד **בתורת היולדת** (פמ"א הגה ד').

ודעת **האג"מ** (ארוח ח"ג ט"ז צ'), **המנח"ש** (ק' ט"ז אות ו' ד"ה ואף), **הגר"ש"א זצ"ל** (אשרי האיש פמ"ד אות י"א, ועי' פל"ו אות ג') ו**הגרנ"ק שליט"א** (חוט שני ח"ד על ט"ז שכח ע"מ רב אות א') שאין חיוב לעשות מעשה חריג להמנע מחילול שבת במקום שיש היתר של הצלת נפשות. ולפי"ז נמצאנו למדן שאין חיוב לעשות מעשה שלא היה עושה ביום חול ע"מ למצוא עכו"ם שיעשה עבורו המלאכות, כגון הליכה למרפאה רחוקה שיש שם רופא גוי. **(ועי' במנח"ש** (ח"א ט"ז אות ו' ד"ה הרי חזינו) שכת' דאם החולה הוא בנו או אשתו שחייב להוציא ממון לרפואתם, חייב להוציא ממון ולא לחלל שבת עבורם, כיון שמעיקר הדין גם ממון משועבד לרפואתם, ולכן מיד הוא מתחייב להוציא ממון ולא לחלל שבת כדי לחסוך מממון, משא"כ באחרים. ועי' משי"כ בזה בס"ד בגליון קפ"ב).

ד. עשיית מלאכה ע"מ להשיג עכו"ם

אלא דאכתי יש לעיין באופן שאין עכו"ם לפנינו, אלא שאפשר להשיגו ללא טורח ע"י עשיית מלאכה, כגון ע"י שיחת טלפון, או ע"י נסיעה קצרה שעל ידיה ינצל הישראל מנסיעה ארוכה לבית החולים המחייבת ריבוי מלאכות, אם רשאי או אפילו צריך לעשות המלאכה להשיגו.

כתב **השו"ע** (ט"ז שכח ט"ז י"ב) דאם היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר, ושוחטים עבורו, ואין אומרים נאכילו נבילה, אבל אם היה החולה צריך לאכילה אלתר, והנבילה מוכנת מיד והשחיטה מתאחרת לו, מאכילין אותו הנבילה, ע"כ. ועי' **במ"ב** (ט"ק ל"ט) שא' מהטעמים ששוחטים עבורו בכח"ג הוא כמ"ש **הר"ן** (ביצה ח: ד"ה ומיהו, ויומא ד: ברי"ה) דלעולם שבת דחיה אצל פק"י, ומי"מ במקום שהחולה צריך בשר אפי' יש נבילה מוכנת לפנינו, שוחטים עבורו, דנהי דנבילה איסור לאו דשבת איסור סקילה, מי"מ באכילת הנבילה עובר בלאו על כל זית וזית, ואיכא משום ריבוי איסורים. ומבואר שיותר לעשות איסור ע"מ למעט ריבוי איסורים, ואפילו אחר עושה עבור הבור. ולפי"ז י"ל דה"ה בני"ד דעדיף לעבור על איסור דא"ר ע"מ להנצל מריבוי מלאכות. אלא דאפשר שאין זה חיוב אלא רשות, וכ"כ **בקובץ שעורים** (כתובות אות יג) בדעת הר"ן (בדרך אפשר). (ולא דמי למשי"כ הביאור הלכה הנ"ל באות ב', דשאני הכא דמיעוט האיסורים כפופים בעשיית איסור). **(גדולתו מזו מצינו בב"ח** (ט"ז שכח אות ז') ו**בט"ז** (שם ט"ק ו') שכתב דחולה שיב"ש צריך שיבשלו לו יין עדיף יותר שישאר בחמם היין ולא עכו"ם, כי אם יעשה העכו"ם יתנסף היין ויעבור החולה איסור על כל טיפה וטיפה שותה. ולפי דבריהם ק"ו דעדיף לעבור על איסור תורה ע"מ להנצל מריבוי איסורים דאין. ואע"פ שהמ"ב כתב שהסומן על דעה זו אין ללחות בידו, ומשמע דלכתחלה עדיף להמנע, שאני התם דעובר רק על איסור דרבנן ומשי"כ **במהז"ב** (שם אות א' ד"ה ומת) שדוקא באכילת איסור נקט הר"ן כ"ל, לא משמע הכי מהר"ן גופא ומשאר הפוסקים.

האם מותר להאכיל מאכל אדם לבהמה

אמרינן בתענית (כ): אמר ליה רבא לפרס בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא, אמר ליה בינקותיה לא דכרינא בסיבותיה דכרינא, דכל יומא דעיבא הוה מפקין ליה בגוהרקא דדהבא וסייר לה לכולה מתא וכל אשיתא דהוות רעיעתא הוה סתר לה, אי אפשר למרה בני לה, ואי לא אפשר בני לה איהו מדידיה. וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה ושודי ליה לנהרא. ומקשינן, וליתביה לעניינן. ופרקינן, זימנין דסמכא דעתייהו ולא אתו למיזבן. ומקשינן, ולשדייה לבהמה. ופרקינן, קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה.

ופרש"י - אין מאכילין אותן לבהמה - משום ביוזי אוכלין ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם, אי נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל, וזרק לנהר והולכין למקום אחר ומוציאין אותם בני אדם ואוכלין אותן כך שמתיח.

והנה החיד"א בספרו שער יוסף (על דף י"ב ע"א) כתב לבאר טעמא דהרמב"ם (פ"א מהכ"ה ובפ"י המשניות לכריתות פ"א מ"א), הר" עובדיא ז"ל מברטנורא (כריתות פ"א מ"א) והסמ"ג (עישן קס"ו), דנקטו דצורת משיחת הכהן דבתחילה מוצקין שמן על ראשו והדר נותנין השמן בין יריס עיניו, כלישנא קמא דהגמ' בהוריות י"ב: משום דבדעת לישנא בתרא אמרינן "קסבר שכן אתה מוצא אצל כלי שרת", דמשמע דאיהו לגרמיה כך ולית הלכתא הכי.

והביא דבריו ביד מלאכי (כללי הקוף ט"ק תקמ"ח) וכתב - קסבר, משמעוהו הוא דאיהו לגרמיה קסבר וליה הלכתא כוותיה. כ"כ דא"ר שער יוסף על הוריות דף ק"ה. ואשכחנא סעד לדבריו מהתוס' ז"ל בפרק כיצד צולין דף פ"א. שכתבו בהדיא קסבר ר' יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה פ"ו ואנן לא סבירא לן כרבנן דלמפרע מטמאה. וכ"כ רש"י שם. והגם דההיא אל הוה מצד דקדוק הלשון אלא מצד הענין הוא והוכרחה לפרש כך כמו שיתבאר למענין שם. מ"מ נקוט מיהא דאף אנן בדידן מצינו לדיוקי אבל אנן לא סבירא לן הכי. וכן יש לדקדק עוד מ"מ ש מרן בכ"מ ספ"א מהל' תרומות בשם הסמ"ג שכתב לדעת הרמב"ם דמדרמתין הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן ואינו אומר קסבר משמע שסובר שכן הלכה ע"כ. מבואר שפיר דא"ר הוא אמר קסבר לית הלכתא הכי. ועי' בספר שושנים לדוד פ"ז דסנהדרין מ"ד, ועוד ע"ש ריש שבועות שדייק גם הוא כהר"ב שער יוסף. עכ"ד היד מלאכי.

ואכן לא מצינו בראשונים ובפוסקים שהעתיקו היא דינא דאין מאכילין מאכל אדם לבהמה. אולם **המג"א** (ט"ז קע"א ט"ק א') הביא היא דינא להלכה וכתב - בתענית דף כ' איתא מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה, פ"י רש"י משום בזיון אוכלין, ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם.

ואכן הא"ר (ט"ק א') הביא דברי המג"א והעיר על דבריו - ואני מסתפק כיון דקאמר [קסבר] מאכל אדם וכו' משמע דאין הלכה, והיינו דהשמיטתו הפוסקים.

וכיצ"ב העיר על החיד"א בספרו פתח עיניים (תענית כ): הרב מגן אברהם ט"ז קע"א הביא דמאכל אדם אין מאכילין בהמה. אמנם הפוסקים השמיטתו ואפשר דדייקין לשון הר"ש דקאמר קסבר מאכל אדם וכו', ומדלא משנה בפשיטות וקאמר קסבר משמע דהוא סבר הכי אבל לפי האמת מאכילין אותו לבהמה. ובמקום אחר כתבנו בזה הכלל ופנא"י לא היה לי להאריך.

ובספרו עין זוכר (מערכת הקוף אות ג) כתב - קסבר - אגא ועירא כתבתי בענייניו בספרי הקטן שער יוסף דף ק"ה מדנקט הש"ס האי לישנא משמע דלית הלכתא כוותיה, ורבי' חסידא ביד מלאכי מילא את ידו ומטיבותיה דמר סייגין בסיוע שיש בו ממש כממה דוכתי וברפ"ט מסמ"ג עושין קל"ג ע"ש, וכ"כ ספר התרומה בהל' א"י (דמשנה דתרומה בזמן הזה דרבנן מדקאמר כגמ' בפרק אלו עוברין ובפרק אלו שלשה הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן ולא קאמר קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן) ע"ש. ומיהו הרב מהרש"ל ביש"ש פ"ח דיבמות ט"ז ל"ג השיג על הוכחת ספר התרומה בזה (דלא קאמר קסבר דלא תימא דהכי ט"ל לר' יוחנן דזה אינו) ע"ש באורך.

ואפשר שמשום חטא בשביל שיזכה חברך ס"ל להר"ן כן. וכן מציינו בפרשת דרכים שבסמוך דאמרינן חטא בכה"ג באיסור תורה אפי' עובר אחרים, אלא שבמקום שיש היתר דפקוי"ט ס"ל דלא אמרינן הכי אפי"כ עושה איסור שיש צורך לחולה. ומצינו נמי בחיי"א (כ"ג ג ו"א אה"ב) דס"ל שאמרינן חטא באיסור קל אפי"כ שהוא מהי"ת כדי שיתוכה. אלא היתם מיירי שחוטא עובר הצלת עצמו. וכן משמע בתשובת דבר אברהם (ה"א ט"ז אה"ב) וכן מוכח מהפני"ט (ביצה י"ד ד"ה בשם ש"ך) וכי"ז דלא כדעת המגיה במשנה למלך (תרומוט פ"ג ה"ז) שבאיסור תורה לא שייך למיזן חטא עובר, משום דסוף סוף עבר אמירתא דרחמנא, ע"כ. וכבר תמה עליו הנוב"י (אה"ע ת"י ט"ז) ע"פ הרשב"א (ס"י קכ"ז), וכן מבואר בבניית אדם (כ"ג אה"ב) וכן נראה דעת הברכ"י (חומ"ט ס"י אה"ב ד"ה אה"ב). וע"פ במהר"ם שיק (ארו"ח ס"י קכ"ז ד"ה ונתנה). וכן נראה ממו"ט (ב"ב י"ג ד"ה כופ"ק) אולם מהאבני מילואים דלהלן ומהעור מקודש (אפי"ה ס"י כ"ג אה"ב) משמע כ"ד עשיית המגיה הנ"ל. וע"פ בשה"צ (ס"י תרנה אה"ב) שמוכח שחוטא בשביל שיזכה חבריו מן מטעם ערבות, ואכמ"ל.

הענין שיש שאין בה צורך לטיפול החולה ע"מ למעט ריבוי מלאכות

וענין בפרשת דרכים (דודו י"ט ד"ה ולפי פירושו זה, מובא בבא"ה ס"י שכתב אה"ב) שהקשה על דברי הש"ס יומא (ג"ג) דאמרו דחולה שבי"ט ולצורך רפואתו צריך לאכול ולפנינו להאכילו מאכלות אסורות, מאכלים אותו הקל הקל קודם, טבל ונבילה מאכלין אותו נבילה, טבל ותרומה מאכלין אותו טבל וכ"ו. דלמה לא נעשה תיקון אחר וכתלה מאיסור טבל ומאיסור תרומה הוא שיתקן הטבל ויתרשע ויבטלנו בהיתר. ואף למ"ד שאיסור אין מבטלין איסור לכתלה הוא מהי"ת, מ"מ אינו אלא רשאי לעבור עליו, לא מוטב שנעבור איסור זה ממה שיעבור החולה איסור שהוא בביטול בדי שמים. ועיי"ש שיישב שמונת רק לעשות איסור שיש בו צורך החולה, ונגון טבל ותרומה דאכילתם הם צורך החולה, אבל הכא באיסור זה שאנו מבטלין איסור אין צורך לחולה כלל, ובכה"ג לא ניתן האיסור לדחות אף שהוא איסור קל, ובכה"ג מוטב שיעבור החולה על איסור מרוב כיון שהוא צורך החולה ממה שיעבור על איסור קל, ע"כ. וע"פ בפמ"ג (ס"י שכתב א"א ט"ז) שכת' שלפ"י החולה גופא יכול לערבו ולבטלו, וטוב יותר ממה שיאכל איסור תורה בכמה לאוין.

מבואר דאחרים אינם רשאים לעשות איסור ע"מ למעט עשיית איסור ע"י החולה. אלא דבריו סותרים דברי הר"ן הנ"ל, דשאני התם דסוף סוף השחיטה היא לצורך החולה משא"כ בהא דאין מבטלין שאין בה צורך לריפוי החולה גופא (אלא הצלה מאיסור גרידא). וכן פסקו הגר"ש"א זצ"ל (שלחן שלמה ס"י שכתב הגה"ט וט"ש פ"ב אות טו והגה קנע) והגר"ש"א זצ"ל (תורה היולדת פ"ט הגה ה'). וע"פ באבני מילואים (ס"י י"ח) שחולק על הפרשת דרכים, וס"ל דבאיסור דרבנן פשיטא דחברו רשאי לעשות איסור כדי להציל מאיסור אחר, דבכה"ג אמורים אדם חטא בשביל שיזכה חבריו במקום שחברו לא פשע, אלא שבמקום שצריך לעשות איסור תורה לא אמרי' לאדם חטא כ"ו, ואפי"כ דחברו יעשה איסור יותר חמור, כיון דזה נמי יעשה איסור תורה, ע"כ. והחז"א (דמ"א ס"י ט"ז אה"ב ומה"ה) נקט שבמקום פקו"ט מאכלין הקל הקל, ודאי הדין נותן שאם אפשר להפריש ולבטל התרומה עבדין נקטין דביטול איסור לכתלה אינו אלא איסורא דרבנן, ע"כ. וע"פ משי"כ בזה לעיל באות ד'. וע"פ עוד בישוע"י (ס"י שכתב ד"ה ת"ח). ובחסד לאברהם (ת"י ס"י ד"ה ואולם לפי"ש), בבית שערים (ארו"ח ס"י ק"ב ד"ה ובאש"ר) ובלהורות נתן (ח"ו ס"י ט"ז). וע"פ משי"כ בס"ד בנוגע לדברי הפרשת דרכים בגליון קצ"ד.

ולפי"ז ה"ה בני"ד עדיף לעבור איסור ע"מ למעט ריבוי איסורים, כגון להתקשר לעכו"ם (ואפשר דה"ה לנסוע לחפשו בביתו הנמצא בקירוב מקום, כשאין בידו ללכת ברגליו מחמת קוצר הזמן וכדו'). לא מביעא כשעושה כן כדי למעט איסורים שצריך לעשות בעצמו ע"מ להסיע את החולה לבית החולים, אלא אפילו כשעושה כן ע"מ שהחולה ימעט באיסורים בנסיעתו לבית החולים, כי יש בזה מלאכה שהיא לצורך טיפול החולה (להסיעו לביה"ח). שו"מ שכן פסק הגר"ש"א (חומ"ט שני שבת ח"ד ט"ז כ"ג) עדיף לטלפן בשבת לגוי שיסיע את החולה (כשאין שהות לילך אליו) מלהסיע את החולה ע"י ישראל, דעיי"כ עכ"מ יש חיול רק בלטלפן אליו, משא"כ בנסיעה ע"י ישראל כל לחיצה היא חיול שבת.

ו. כשאינו בודאי שהעכו"ם יענה

מעתה יש לדון כשבידו לנסוע לבית החולים בעצמו או ע"י אנשי הצלה ישראלים, או להתקשר לנהג עכו"ם אלא שיש ספק שמא לא יענה (וכן מצוי שהגוי של שבת מתעסק בקריאות אחרות), דשמה נמצא מחלל שבת בחנם. ויש לפשוט ספק זה ע"פ המבואר בישוע"י (ס"י תקצה ט"ז א') ובמ"ב (שם ס"ב ב) דספק דאוי' עדיפא מודאי דרבנן. וענין בא"ר (ס"י תרנה אות ג) שכתב עמ"ז עדיף לעבור על דאיסור דרבנן (כגון אמירה לכרי ע"מ לשלוח לולב לחברו מוחץ לתחום האיסור לישראל מהי"ת) במקום של ספק קיום מצוה מהי"ת (כגון שיש ספק אם ישיגנו). ואפי"כ דדעת החיי"א (כ"ג קמח אות י) דאין לעשות כן משום דאין ספק מוציא מדי דדאי. וכן דעת הפמ"ג (ס"י רנד א"א ס"י כ"א) שאסור לעבור על דאיסור דרבנן להנצל מספק איסור תורה. מ"מ הכרעת המ"ב (ס"י תרנה טע"ז אות א') כהא"ר. וע"פ בשד"ח (ח"ה ט"ז הסמ"ך כ"ג חב ע"ג 204).

ולעיל דהחיי"א עדיף לעבור על איסור דרבנן ע"מ להנצל מאיסור תורה, אפי"כ אם הוא ספק אם ינצל מהאיסור. ואף וניתן להעמיד מ"מ ע"מ במקום שהוא ספק דרבנן יש לעשות כן. וכי"ז בני"ד דאפשר שלא עובר איסור כלל. ונהדין כן אף לדעת הפוסקים המובאים לעיל באות א', דאף במקום שניתן לעשות ע"י עכו"ם אין איסור לעשות ע"י עצמו, מ"מ כבר בארנו לעיל באות ד' ע"פ דברי הר"ן דעכ"פ רשאי לעשות איסור ע"מ למעט עשיית מלאכה.

ואף במקום שיצטרף לעבור על כמה מלאכות דרבנן כגון בכתובת ספרים על מסך הטלפון ד"י"א שאינה אסורה אלא מדרבנן, י"ל כן. ואפי"כ דדעת המג"ה למלך (מו"ל פ"ד ה"א ד"ה ואני תמיה) וד"ה לעבור על איסור תורה א' בשי"א מלעבור ב' איסורים דרבנן בקום ועשה. ודעת החפ"ז יצחק (ר"ד ח"ב קו"א ס"י ו' וד"ה ח"א ס"י קמ"א אות י) שעיי"ש שעוברים על שני איסורים דרבנן הוה כדאורייתא ושכן דעת הרע"ב (עירובין פ"ב). וכן הביא הדובב מישרים (ס"י רפ"ט ד"ה ועפ"ז). וכעין זה תמצא בב"ח (ס"י שכתב אות ז), בט"ז (שם ס"ג א') ובמהר"ם שיק (ארו"ח ס"י קכ"ז ד"ה ולפענ"ד אם אמנם). מ"מ גם הכא הוא ניצול

מכמה איסורי תורה דודאי חמיר טפי מכמה איסורים דרבנן.

ולפי"ז אם נימא דבשיחת טלפון או לפאפון ליכא משום איסור מלאכה דאוי' (ע"פ במנח"ש (ס"י ט"ז)), עדיף להתקשר לעכו"ם ע"מ שישענו לבית החולים אפילו הוא ספק או יענה לו, כיון שסוף סוף הוי מלאכה לצורך הצלתו של החולה.

ז. באופן הנ"ל, כשצריך לעבור איסור דאוי'

וכי"ז במקום עשיית איסור דרבנן ע"מ להנצל מאיסור תורה, דהדין תורה עדיף מהדין דרבנן. אמנם אכתי יש להסתפק מה הדין בכה"ג כשיש צורך לעבור איסור תורה, האם נימא דעדיף לעבור על ספק איסור דאוי' ע"מ להציל עצמו מכמה איסורים תורה. וצ"ע.

שו"מ בתורת היולדת (פ"ג הגה א') שעמד בזה, ויצא להוכיח דאם יש ספק אם ימצא העכו"ם בביתו כל שסביר להניח שימצאנו (אפי"כ שאין זה אלא ספק) עדיף להתקשר אליו, מדברי הקול סופר (יומא ח"ה בסוגיא דהקל אות ג) שיצא ליישב קושיות הכפות תמרים על דאמרו בש"ס יומא (ג"ג). דמאכלין החולה הקל הקל תחילה, דמאי קמ"ל פשיטא שאם אפשר להאכילו איסור קל שלא נאכילנו איסור חמור. ויישב הקול סופר דהש"ס אלא שאשמעין דאף אם יש ספק אם האיסור הקל ירפא אותו והאיסור החמור דאי ירפאהו, דיש מקום לומר דמתיבא תיתי ניתן לו מתחילה האיסור הקל, דילמא לא יתרפא בו ונצטרך ליתן אח"כ גם החמור, ואי"כ טוב ליתן מיד האיסור החמור, קמ"ל דלא, אלא נותנים לו האיסור הקל דילמא יתרפא בו, ואם נראה שהאיסור הקל לא הועיל, הו"ל פק"י ונדחה האיסור החמור, אבל כ"ז שיש ספק שמא יסלק האיסור הקל את הסכנה, הלא התיר את האיסור החמור, ע"כ. ולפי"ז יוצא דאף באיסור תורה מאיסור דרבנן.

אלא דשוב עיי"ש בחפ"ז סופר, שכתב שיש ליתן הספק איסור אלו ב' במקום איסור קל לא הותר החמור דהא יש כאן חזקת איסור שהחפ"ז האיסור היה אסור לאדם זה וספק אם צריך לו להתרפאות בו דווקא ונשאר בחזקת איסור, אבל נגד איסור קל איכא היתר מכא ספק רפואה שהותר משום וחי בהם. אלא דסברא זו לכאורה מחדשת היא, ולא שייכת כ"כ בני"ד למעיין (ועוד דלדעת החז"א דעמייה המובא לעיל באות ג', עשייה ע"י גוי אינה חיוב כלל). ולמעשה הדבר צ"ע. וע"פ במשנה הלכות (ח"ד ס"י ג').

מסקנה דינאית

העולה לדינא, א' במקום פקו"ט אין לחפש לעשות המלאכות הנצרכות ע"י עכו"ם, אלא עושים לכתחלה אפי' ע"י ישראל. ב' אמנם במקום שאין הזמן בהול ואין חשש פקו"ט כלל (ועי' הפרטים בזה לעיל באות ב') אם אפשר יש לעשות ע"י עכו"ם כגון בנסיעה לבית חולים לצורך לידה יש לעשות כן אפילו כשבידו להסיעה בעצמו, ואף אם יש צורך להתקשר לעכו"ם לצורך זה, כי יאופא זה ממעט עשיית איסורים. ג' אף אם יש ספק אם יענה ה"ה לעבור אליו (ולסוברים שבשימוש בטלפון או משום איסור תורה יש לעשות דוקא בשינוי דבכה"ג הוי מלאכה דרבנן). וע"פ עוד בגליון ר"ה ענין חובה לעשות בשינוי במקום פקו"ט. אולם לענין עשיית מלאכה דאוי' כדי להשיג את העכו"ם ע"מ למעט בעשיית מלאכות דאוי', אם בידו לעשות בשינוי יעשה כן, אבל אם אין בידו לעשות בשינוי, אם אינו בודאי שישגנו צ"ע כיצד עדיף לנהוג. ד' אסור לעשות איסור קל שאין בו משום צורך הצלת החולה ע"מ להציל את החולה מאיסור חמור יותר (כגון לתק מנורה מיותרת כדי שלא תדלק בשעה שהחולה מודיק החשמל לצורך הצלתו. כי בנייתוקה אין משום צורך ההצלה כלל). אולם החולה עצמו רשאי לעבור על איסור קל ע"מ להציל עצמו מאיסור חמור אפי"כ שאין בו צורך לעצם הצלה. ומ"מ כל שיש חשש של פקו"ט או מדקדקים בכל זה, ור"ה הרי זה משובח.

וע"פ בשו"ת בית יצחק (ר"ד ח"א א' ס"י ע"ט) דעמד נמי על לשון הגמ' דקאמרה קסבר מאכל אדם אין מאכלין לבהמה, ולא קאמרה סתמא מאכל אדם אין מאכלין לבהמה. וביאר דס"ל לגמ' עיקר כדברי שמואל דעושה אדם כל צרכיו בפת, וא"כ שרי אף ליתנה לבהמה, ומשום הכי הוצרכה הגמ' לשינוי דר"ה קסבר מאכל אדם אין מאכלים אותו לבהמה, והיינו דר"ה פליג אשמואל, ולדידין דפסקין כשמואל לא ס"ל כרב הונא ומותר לתנו לבהמה.

ושו"ט בדעת המג"א ובסוף דבריו כתב - ולכאוי' יש ליישב דברי המג"א וכו', אך לפי שכל הפוסקים לא הביאו דברי הגמ' דתענית, והרי מאכלין קמח חזיתים לבהמה ולעופות ולית דחש לדברי הגמ' דתענית, וע"כ מטעמא דכתובתא דלהלכה עושין כל צרכו בפת.

ובהגהות מוהרי"ש נתנון על השו"ע ציין לכמה מקומות בש"ס ובראשונים דמשמע דלא כדברי המג"א, וכתב שבתשובה ביאר דלא קימ"ל כמג"א, ובתענית מידת חסידות בעלמא. ובהגהות החת"ס ציין לדברי הא"ר דמשמע דאין לא סבירא לן כר"ה, והוסיף דכן משמע קצת סוף פרק מקום שנהגו (נ"ו) ובפרק קמא דביצה (ו') גבי מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים דליכא איסורא. וכן עמא דבר.

אולם עיינין בכת"ס (ארו"ח ס"י ל"ג) דהעיר על דברי הא"ר, דאכתי לא נתיישב אמאי השמיטו הפוסקים ההיא דינא, דכיון דלא מצינו חולק על ר"ה, מכה ההיא דקדוק לשון הש"ס דקאמר קסבר לא היה להם להשמיט דינו דר"ה. ונחית לבאר דראיית הפוסקים דלית הלכתא כר"ה היא מכה הגמ' בביצה ו. ובחולין ק"ב. אולם הדר תברא לגויזה דליכא ראייה מהתם, ועל כן הורא הקושיא על השמטת הפוסקים, ויפה עשה המג"א שהביא דברי ר"ה.

ובמשנ"ב (ס"י קע"א ס"ק י"א) כתב - איתא בגמ' תענית כ' דרב הונא סובר מאכל אדם אין מאכלין אותו לבהמה (והוא הדין לעופות), אמנם בא"ר מסתפק אם הלכה כרב הונא בזה, וע"פ מחצית השקל שמצד דאם אין לו דבר אחר להאכיל כי אם מאכל אדם לכ"ע מותר, ואפשר דמשום זה נהגין העולם היתר להאכיל לעופות פה.

וע"פ בתשובת הכת"ס הנזכרת דהעלה לדינא דאף לרב הונא ליכא איסורא אלא בנותן האוכלים לבהמה שאינה שלו שאין לו בזה הנאה, אבל לבהמתו או לעופות דדייה שיש לו ריוח ותועלת במה שאוכלים מותר, הגם שאין גופו נהנה מיד והנאה הבאה לו לאחר מכן היא.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - תפילת מוסף (ד)

ענין תפילת מוסף להחזיר את העולם לשרשו - "וזה כל עיקר תפילת מוסף, שבה מתבטא עיקרה של שבת, להחזיר את הארץ וכל אשר בה אל מלכות שמים. ועל כן מתחילים ב'תכנת שבת' - בסדר הפוך של הא' ב', היינו תשר"ק, רמז להחזיר את הכל מלמטה למעלה - מהת' אל הא' לשליטת הש"ת."

וכן ענין הקרבנות אשה ריח ניחוח לה', שזה כל מעיאות האש שמפרקת כל חפץ ליסודותיו ומחזירה כל חלק לשרשו, את חלק המים אל יסוד המים, וחלק האש אל יסוד האש, והרוח אל יסוד הרוח, והעפר - האפר נשאר באו, במקום יסוד העפר. וכן כל עצמו של האש שואפת היא למעלה, מפני שכל ענינה - חזרה אל מעלה ששם עיקר שורש הכל. וכך ממש היא פעולת הקרבנות, לקחת דבר חי הדומה לאדם המקריב, ולהחזיר כל חלקיו לשרושם". (שבת מלכתא ע"פ חסד)

"... מיוחדת היא שבת קודש שהחזרה בה היא אל היחוד הגמור, שעל ידי חידוש העולם מתברר האין עוד מלבדו, ונתאחדו שמים וארץ ביחוד גמור - עד שהעולם וכל אשר בו שוברים ומתבטלים, והם עצמם כסא לכבודו וכל יתב' כמו שהשמים ושמי שמים, שהכל אחד באחדות גמורה. וזה ענין הכתר, הניתוק הגמור לכל משמעות העולם, וברור היחוד הגמור". (שם ע"פ חסד)

נערך ע"י מחבר "סדרת עבודת המועדים"